

GEOGRAFIYANI O'QITISHDA O'QUVCHILARNING ILMIY DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHDA LOKAL VA XUSUSIY METODIK DARAJADAGI PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARNI UYG'UNLASHTIRISH

Sarikulov Mirkomil Olimovich

Andijon davlat pedagogika instituti "Tabiiy fanlar kafedrası o'qituvchisi

Mo'ydinjonova Mubina Dilmurodjon qizi

Sheraliyeva Munisa Abduraxim qizi

Andijon davlat pedagogika instituti 3-bosqich talabalari,

Annotatsiya: *Ushbu maqolada geografiyani o'qitishda o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda lokal va xususiy metodik darajadagi pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirishning ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda loyiha, muammoli o'qitish, tadqiqot faoliyati va Axbarot kommunikatsiya texnologiyalarining geografiya ta'limidagi samaradorligi tahlil qilingan. Maqolada ushbu texnologiyalar orqali o'quvchilarda ilmiy fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarining rivojlanishi asoslab berilgan.*

Аннотация: *В статье раскрывается значение интеграции локального и частного методического уровня педагогических технологий в формировании научного мировоззрения учащихся при обучении географии. Проанализирована эффективность проектного обучения, проблемного обучения, исследовательской деятельности и ИКТ в процессе преподавания географии. Подчеркивается развитие научного мышления, аналитических умений и навыков выводов у учащихся.*

Annotation: *This article discusses the importance of integrating local and subject-specific methodological pedagogical technologies in shaping students' scientific worldview in geography education. The effectiveness of project-based learning, problem-based learning, research activities, and ICT technologies in teaching geography is analyzed. The article highlights how these approaches help develop students' scientific thinking, analytical skills, and ability to draw conclusions.*

Kalit so'zlar: *lokal, Axbarot kommunikatsiya texnologiyalari tadqiqot metodi, muammoli ta'lim, loyiha metodi, hamkorlikda o'qitish*

Asosiy qism: Geografiya ta'limida lokal metodik daraja — bu ma'lum hudud, tabiiy jarayon yoki geografik obyektga oid o'quv materiallarini o'qitish jarayonida qo'llaniladigan metodik yondashuvlar bo'lib, ular o'quvchilarning real geografik tasavvurlarini shakllantiradi. Misol uchun, o'quvchilarning yashab turgan hudud tabiati, iqlimi, tabiiy resurslari, aholisi va xo'jaligi haqida bilim berish lokal yondashuvning asosiy ko'rinishidir.

Xususiy metodik darajadagi texnologiyalar esa umumiy pedagogik texnologiyalarning geografiya faniga moslashtirilgan ko'rinishidir. Ularga muammoli

ta'lim, loyiha metodi, tadqiqot faoliyatiga asoslangan o'qitish, hamkorlikda o'qitish, Axbarot kommunikatsiya texnologiyalari asosidagi ta'lim texnologiyalari kiradi.

Ushbu ikki yondashuvni uyg'unlashtirish o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda yuqori samaradorlik beradi. Masalan: loyiha texnologiyasi yordamida o'quvchilar mahalliy ekologik muammolarni o'rganadi; tadqiqot metodi orqali hududning iqlim o'zgarishlari bo'yicha kuzatuvlar olib boradi; Axbarot kommunikatsiya texnologiyalari asosida xaritalar bilan ishlaydi, Geografik axbarot tizimi resurslardan foydalanadi; muammoli ta'lim orqali tabiat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni tahlil qiladi. Bu jarayon o'quvchilarda ilmiy qarash, tahliliy fikrlash, dalillash, ilmiy xulosalar chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, geografik obyektlarni o'rganish jarayonida tajribalar, kuzatishlar, dala amaliyotlari o'tkazish o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini mustahkamlaydi.

Zamonamizning xilma-xil muammolarini, jumladan, ta'lim muammolarini hal qilish inson qadr-qimmati, ezgulik tekisligida amalga oshirilishi kerakligi, dunyoqarashning gumanistik g'oyalari borliq haqidagi bilimlar tizimi sifatida, insonga munosib hayot yaratishda odamlarni birlashtiradigan umumiy narsani tashkil qilishi kerak. Zamonaviy ko'p qutbli dunyoning ob'ektiv tendentsiyasi sifatida globallashtirish tomonidan aniqlangan muammolarni hal qilishda ta'limning roli insonning axloqiy tanlov qilish qobiliyatini rivojlantirishdan iborat bo'lib, bu unga yaxshilik qiymati umumiy axloqiy, qadriyat bilan belgilanadiganligini anglash imkonini beradi. "Dunyoning kuchayib borayotgan bMigi"ning asosi, insonparvarlik tamoyili insoniyat va shaxsning hayotiy faoliyatining ustuvor tamoyili ekanligi, qadr-qimmat insonning "eng yaxshi" fazilatlaridan biri ekanligi.

Shu bilan birga, shuni aytish kerakki, zamonaviy ta'lim jamiyatdagi o'zgarishlarni hali hisobga olmadi, bu esa shaxslararo, guruhlararo munosabatlarning tabiatini o'zgartirishga olib keladi; bolalikni nafaqat uning chegaralarini kengaytirish ma'nosida, balki, eng muhimi, o'quvchilarni shaxsiy rivojlanishini sun'iy ravishda kechiktirish, ularning kvazi ehtiyojlari, kvazi qiziqishlari o'sishini faollashtirish nuqtai nazaridan o'zgartirish.

O'quvchilarda dunyoning yaxlit manzarasini, bilim olish madaniyatini, fikrlash madaniyatini, muloqot madaniyatini shakllantirish, umumiy ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish, axloqiy tanlov qilish qobiliyatini pedagogik jihatdan maqsadga muvofiq ravishda amalga oshirish orqali ta'minlanadi. O'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashda faoliyatga yo'naltirilgan va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv. Rivojlantiruvchi ta'lim kontekstida maktab o'quvchilarini o'qitish va tarbiyalashda faollikka asoslangan yondashuv o'quvchilarni turli xil faoliyat turlariga jalb qilish belgisi ostida amalga oshiriladi, ularning amalga oshirilishi semantik sohani, o'quvchilarning ma'naviyat tizimini boyitishga olib keladi.

20-yillarning boshlarida joriy asrda tushuntirish va illyustrativ o'qitishni takomillashtirish yo'llarini izlash natijasida ta'limning yangi turi - o'qituvchi-maslahatchi rahbarligida mustaqil bilim olish (Daltonplan, brigada-laboratoriya usuli,

loyiha usuli paydo bo'ldi). Bosqichlar oxirida (bir necha kun, hafta va hatto oylar) o'qituvchi topshiriqlarni tekshirdi, bilimlarni umumlashtirdi va yangi topshiriqlar berdi. Zamonaviy an'anaviy maktabda hukmronlik qiluvchi tushuntirish-illyustrativ ta'lim asosida assotsiativ nazariyalar yotadi. Ko'p jihatdan maktab bitiruvchilari to'liq ta'lim olmasliklarining sababi, xususan: ularda ijodiy faoliyat tajribasi, mustaqil bilim olish qobiliyati va har qanday boshqaruv sohasida erkin shug'ullanish istagi rivojlanmaydi. S.L.Rubinshteyn, N.A.Mechinskaya, T.V.Kudryatsev singari psixologlar ta'lim jarayonida aqliy taraqqiyotning ta'minlanishi zarurligi haqida batafsil to'xtalib o'tdilar. Ularning fikricha aqliy taraqqiyot nafaqat o'zlashtirilgan bilimlarning hajmi va sifati bilan tavsiflanadi, balki bilish jarayonlarining tuzilishi bilan, o'quvchilardagi mantiqiy operatsiyalar va aqliy harakatlarning tizimi bilan ham tavsiflanadi. Bu esa o'quvchi dunyoqarashini shakllanishiga olib keladi. Tajriba jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarnig o'quvchi ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda o'rni haqida tadqiqot ishlarimizni olib bordik. Bunda, pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llashda foydalaniladigan muammoli ta'lim, aqliy hujum, "BxBxB" usuli, kichik guruhlarda ishlash singari interfaol usullardan foydalanish jarayonidagi o'quvchi munosabatlaridagi o'zgarishlarni baholashga erishdik. Buning uchun o'quvchilarning ushbu usullari qaysi jihatdan faoliyat samaradorligiga ta'sirini baholashga erishdik.

O'quvchi dunyoqarashini shakllantirishda bugungi kunda ta'lim vositalarining roli katta. Shuningdek, har bir fanning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ta'lim beriladi. Bu borada geografiya fanining alohida oziga xos tomonlari mavjud.

Geografiya qaysi bir ma'noda dunyoviy, Yer yuzidagi butun borliq, tabiat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarning hududiy jihatlarini o'rganuvchi fan. Qachon va qaerda hudud to'g'risida so'z borar ekan, uning egasi albatta geografiya fani hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan "Geo" - bu faqat Yer emas, balkim hudud hamdir. Uning "yerligi", eng avvalo, geologiya faniga tegishli, bunday talqin qisman tabiiy geografiya uchun ham xos. Ammo geografiya fani asosan yer usti, geografik qobiq bilan shug'ullanadi, uning po'sti va tuzilishi (tarkibi), rivojlanish tarixi esa geologiya obyekti sanaladi. Bu ikki fanni bog'lovchi "ko'prik" vazifasini geomorfologiya bajaradi. O'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish tinimsiz mehnat va muntazamlilik asosida ish olib borishni talab qiladi. Geografiya ta'limini shunday tashkil qilish kerakki, tabiat va xo'jalikda sodir bo'ladigan voqea va hodisalar bog'liqlikda, aloqadorlikda, doimiy o'zgarishda va rivojlanishda ekanligini har bir o'quvchi mustahkam egallashiga e'tibor berishi kerak.

Ilmiy texnika taraqqiyotning rivojlanishi tabiat bilan jamiyat o'rtasidagi murakkab aloqadorlik kelgusida geografiya jarayonida yangi g'oyalarni yuzaga keltirishi mumkin. Har bir dars o'quvchilar dunyoqarashini shakllantirishda cheksiz imkoniyatga ega ekanligini barcha geografiya o'qituvchilari his eta olishlari zarur.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, geografiya ta'limida lokal va xususiy metodik darajadagi pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish o'quvchilarning ilmiy

dunyoqarashini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Bu yondashuv o‘quvchilarning bilimlarini amaliyot bilan bog‘lashga, real geografik jarayonlarni tushunishga, ilmiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, integratsiyalashgan texnologiyalar ta‘lim jarayonini samarali, qiziqarli va mazmunli tashkil etish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xoshimov K., Xolmatova M. Geografiya o‘qitish metodikasi. – Toshkent: “Fan”, 2021.
2. Ziyomuhammadov B. Pedagogik texnologiyalar va ularning qo‘llanilishi. – Toshkent: “O‘qituvchi”, 2020.
3. Hasanboyeva O. Innovatsion o‘qitish texnologiyalari. – Toshkent, 2022.
4. UNESCO. Geography Education and Modern Pedagogical Approaches. – Paris, 2021.5
5. Joyce B., Weil M. Models of Teaching. – Boston: Pearson Education, 2018.
6. Anderson J. Teaching Geography with ICT. – London, 2019.